

ZÁSADY UTAJENÍ PŘI ZAMĚŠTNÁNÍ V POLNÍCH PODMÍNKÁCH

Předpis Všeob-P-70 (práv.) jednoznačně stanoví, že za stav ochrany utajovaných skutečností u všech součástí ČSLA odpovídají jejich velitelé (náčelníci). Z toho vyplývá, že každý velitel (náčelník) musí vytvářet a řešit konkrétní podmínky i režim pro zabezpečení ochrany státního i služebního tajemství. Má zabezpečit, aby se s utajovanými skutečnostmi, zvláště se státním tajemstvím, seznamoval jen jím určený okruh osob z řad vojáků a občanských pracovníků. Musí vyžadovat důsledné dodržování všech ustanovení k ochraně utajovaných skutečností všemi podřízenými a vyvozovat příslušné závěry a opatření z jejich porušování. To ovšem vyžaduje bezpodmínečnou znalost a dodržování těchto zásad.

Stav ochrany utajovaných skutečností pokládáme za nedílnou součást bojové a politické přípravy. Náčelníci štábů všech stupňů odpovídají za správnou organizaci a řízení ochrany utajovaných skutečností (tam kde nejsou, velitel nebo pověřený důstojník). V praxi to znamená, že každý náčelník štábu je povinen organizovat preventivně výchovnou činnost, tj. školení platných norem utajení všech těch příslušníků, kteří pracují s utajovanými skutečnostmi, a přezkušovat jejich znalosti.

Dále organizuje opatření k zabezpečení spolehlivé ochrany všech utajovaných dokumentů, vojenských objektů a činí nezbytná opatření k zamezení možného úniku utajovaných skutečností.

Důležitou činnost musí každý náčelník štábu sehrát v organizování systematických kontrol dodržování norem ochrany utajovaných skutečností u vlastní součásti i součástí podřízených a v případě ohrožení nebo vyzrazení učinit okamžitě opatření proti jejímu zneužití, zavést šetření a služebním postupem předložit hlášení.

Z toho vyplývá, že rozhodující i hlavně v oblasti ochrany utajovaných skutečností je správná a promyšlená řídicí a organizátorská práce velitelů a náčelníků.

Dále chci ukázat, jaká by měla být činnost velitele (náčelníka) v oblasti ochrany utajovaných skutečností při plnění jednoho z hlavních úkolů výcvikového roku — při velitelsko-štábním cvičení svazku.

Celou činnost můžeme rozdělit do tří období.

V přípravném období by těžiště měla tvořit preventivně výchovná činnost s účastníky cvičení, velitel by měl vydat přesné pokyny pro dodržování zásad utajení v průběhu cvičení, způsob manipulace s utajovanými písemnostmi v poli a jejich zabezpečení.

V průběhu cvičení půjde o důsledné do-
držování stanovených norem utajení a je-
jich nepřetržitou kontrolu, organizaci za-
bezpečení velitelských stanovišť, soustavné
vyhodnocování činnosti, zda nedochází
k úniku utajovaných informací.

V závěru cvičení a v posádce po návratu
ze cvičení jeho činnost sestává z komple-
tace zpracované i vyvezené utajované do-
kumentace a kontroly její úplnosti, komi-
sionální skartace a vyřízení zpracované
dokumentace pro další potřebu a vyhodno-
cení, jak byly splněny úkoly stanovené
pro ochranu utajovaných skutečností.

Rozeberu konkrétní úkoly, které vyplý-
vají z jednotlivých období činnosti.

V prvním období jednou z nejdůležitěj-
ších činností je poučení všech účastníků
cvičení, a to zvlášť vojáků základní služ-
by a vojáků z povolání.

Při poučení vojáků základní služby zdů-
razní především význam cvičení, zájmy ci-
zích rozvědek o počty cvičících, vybavení
zbraní, počty vozidel a druhy vojenské
techniky, kam a do kterých prostorů směř-
ují proudy, systém střežení zaujímaných
prostorů, používané spojovací prostředky,
kam směřují anténní systémy atd.

Vysvětlí, co je zakázáno — poskytovat
informace o cvičení nepovolaným osobám
(psaní v dopisech), vyvážení fotoaparátů,
magnetofonů atd. (poučení klade důraz na
článek 17 předpisu Všeob-P-70).

Upozorní, na co je třeba dávat pozor,
čeho si všimnout a co hlásit. Např. projevuje
se snaha vizových cizinců jet svým autem
v proudy vojenských vozidel. Na křižovat-
kách sledují průjezdy a skryté fotografují.
Sledují, zda něco nevypadlo z přesunují-
cích se vozidel, sbírají vyhozené papírky
atd. Je třeba hlásit jakoukoli podezřelou
činnost osob v blízkosti zaujatých prostoro-
ů vojsky.

Ukáže na mapě, které plochy a prostory
jsou pod vizuální kontrolou a přímým od-
poslechem VKV spojují a ze kterých odpo-
slechovacích středisek na naší západní hra-
nici.

Dále ev. doporučí promítnout film z ob-
lasti ochrany utajovaných skutečností,
např. „Ochrana utajovaných skutečností
v polních podmínkách (II. díl)“.

Při poučování vojáků z povolání toto
rozšíří o další skutečnosti, aby veškerá
utajovaná dokumentace, vyvážená na cvi-
čení, byla podchycena v seznamu vyváže-
ných dokumentů. Podle těchto seznamů
probíhá 1× za 24 hodin kontrola úplnosti
dokumentů a výsledek kontroly se hlásí
nejbližšímu nadřízenému.

Utajovaná dokumentace, vyvážená na
cvičení, musí být pro převoz zabezpečena

podle Všeob-P-70 (práv.) čl. 116. Na cvi-
čení se ukládá do kovových beden opatře-
ných dvěma zámkami, jejichž otevření není
možné bez zásahu odborníka nebo bez je-
jich hrubého poškození. Bedny musí být
zabezpečeny tak, aby nemohly být zcizeny
(buď přišroubovány k podlaze nebo pod
trvalou kontrolou). Jsou-li ve štábních vo-
zidlech uzamykatelné trezory je v nich
možné pod pečeti ukládat též utajovanou
dokumentaci.

Pokud se na cvičení vyvážejí nadrozměrné
utajované dokumenty (mapy, schémata,
atd.), ukládají se tyto do skladovacích tub,
které se pečeti nebo se balí do papírových
ochranných obalů, přelepí lepicí páskou,
označí razítkem a podpisem funkcionáře.

Pro vedení evidence utajovaných do-
kumentů, zpracovávaných v průběhu cvičení,
vydává tajná spisovna sběrače podle požá-
dávku cvičících z deníku spisů pro cviče-
ní. V těchto sběračích se evidují i mapy
používané na cvičení. Utajovaná dokumen-
tace, zpracovávaná pro potřeby cvičení, se
označuje symbolem „CVIČNĚ“.

Každý účastník cvičení musí používat
pro zápis poznámek jen zvlášť evidovaný
sešit. V tomto sešitě každý účastník vede
seznam jím osobně vyvážených utajova-
ných dokumentů, pomůcek a předpisů. Do
tohoto sešitu zaznamenává také předávání
bojových dokumentů.

V přípravném období se vydává organi-
zační nařízení ke cvičení, jehož součástí
jsou i opatření k ochraně utajovaných sku-
tečností. Tyto zpravidla obsahují:

- organizaci opatření proti nepřátelské-
mu průzkumu, vizuálnímu pozorování, fo-
tografování a dodržování maskovací kázně,
- nařízení k zamezení vstupu nepovo-
laných osob do prostoru velitelských sta-
novišť a k činnosti strážní a dozorcí služ-
by,
- vedení evidence, převážení a ukládá-
ní utajovaných dokumentů, vyvezených na
cvičení a zpracovávaných v jeho průběhu,
- úkoly pro náčelníka tajné spisovny,
jaké sešity a evidenční pomůcky připravit
pro cvičení, způsob rozmnožování, umís-
tění tajné spisovny v polních podmínkách,
- způsoby a formy kontroly vyvezené
a zpracovávané dokumentace, jak a komu
hlásit výsledky,
- druhy a počty účelových šifer pro
zajištění kódového spojení, doba jejich od-
běru a čas i místo poučení uživatelů.

Úkoly stanovené pro první období se
z hlediska poučení i nařízených opatření
k ochraně utajovaných skutečností rozšiřu-
jí a konkretizují na specifické podmínky
daného útvaru. Jistá odlišnost je u útva-
ru, který zabezpečuje činnost štábu svazku

v poli v porovnání s bojovým útvarem vyvedeným s technikou na cvičení.

Těžiště práce ve **druhém období** je v soustavné kontrole plnění stanovených norem utajení a v nepřetržitém vyhodnocování, zda nedochází k úniku utajovaných skutečností.

Kontrolní činnost musí probíhat takto:

- jedenkrát za 24 hodin,
- před opuštěním velitelského stanoviště,
- po zaujetí nového velitelského stanoviště,

— průběžně, když se projeví pochybnost o úplnosti utajovaných dokumentů.

Kontrolují všichni funkcionáři, kteří vyzvedli utajované dokumenty, nebo je v průběhu cvičení zpracovávají a evidují, a to podle seznamu vyvezených dokumentů a dosud evidovaných dokumentů, zpracovaných v průběhu cvičení. Při kontrole by měli postřehnout i takové skutečnosti, které souvisejí s věcným zpracováním spisů a jejich vybavením, ukládáním a manipulací s písemnostmi, zvláště při předávání jiným osobám.

Velmi důležitá je kontrola před opuštěním velitelského stanoviště, která je spojena i s prohlídkou zabezpečení utajovaných dokumentů pro jejich přepravu. Je nutné prohlédnout i prostory kolem štáb-ních vozidel, po likvidaci velitelských stanů a stanovišť, kde se zpracovávaly, popř. skartovaly utajované dokumenty. Ze své praxe pamatují případ, kdy na VŠ svazu proběhla skartace konceptů a tzv. „šmírových map“ pálením na otevřeném ohništi. Po rozhrabání popele jsme našli ohořelou mapu se zakresleným zámyslem pro útočnou operaci. Na stanovišti, které opustil štáb svazu, jsme jednu hodinu po jeho odjezdu nacházeli řadu „houbařů“, kteří sbírali houby a někteří mezi sebou hovořili německy.

Svdů význam má i kontrola po zaujetí nového VS. Zjišťuje se, zda nedošlo ke ztrátě utajovaných dokumentů při přesunu. Naši velitelé si navykli (i když je to zakázáno) řídit přesun proudů pomocí mapy, na které je zakreslena taktická situace. Jsou známy případy ztrát právě těchto map, které se dají zneužít i jako důkaz „naší agresivnosti a útočných zámyslů“ proti západním mocnostem právě podle zakreslu na mapě, kdy směr útoku míří přes západní hranice.

Průběžné kontroly je nutné dělat též po shromáždění, kdy se v operačních stanech na odděleních kumulují větší množství lidí a kdy se vydávají různé bojové dokumenty.

Důležitou stránkou druhého období je

organizace zabezpečení velitelských stanovišť strážní a dozorcí službou. Ochrana a obrana velitelského stanoviště má své normy a zabezpečuje stanoviště jako celek. Toto je doplňováno dozorcí službou a zónovou ochranou pro určené prvky velitelského stanoviště jako jsou operační, PVO a RVD oddělení, stanoviště 8. oddělení, tajné spisovny a ZAS provozovny.

Vstup na velitelské stanoviště v prostoru cvičení je řešen prokazováním totožnosti zvláštní průkazkou, vydanou jen pro cvičení. To ovšem neznamená, že každý může jít kam chce. Přístup na pracoviště, kde se tvoří rozhodnutí velitele svazu, na oddělení PVO a RVD je řešen diferencovaně a právo vstupu je vymezeno jen určeným osobám, které se prokazují průkazkou, opravňující jen pro vstup na určené pracoviště. Někdy bývá vstup na tato pracoviště řešen i viditelně nošeným označením. Právě strážný zónové ochrany režimového pracoviště kontroluje oprávněnost vstupu a současně střeží celé pracoviště.

Významnou úlohu v zabezpečení vstupu na VS jen oprávněným osobám plní strážní a závory vjezdu do prostoru VS. Vjezdy bývají zpravidla odbočky ze silnic okresního charakteru na lesní cesty. Proto strážní musí pozorovat i prostor a činnost na těchto okresních silnicích. Je znám případ, kdy velitel svazu odměnil strážného, který si všiml, že na dvou velitelských stanovištích projížděl kolem VS vizový cizinec, který se vlastně pohyboval kolem přesunujiho se VS. Ve spolupráci s orgány VKR byl později zajištěn.

V praxi se osvědčuje i systém pozorovacích stanovišť, kde pozorovatel vybavený dalekohledem může v určeném pozorovacím úseku kontrolovat vizuálně přístupové cesty do prostoru velitelského stanoviště.

Nejdůležitější stránkou této etapy je však soustavné a nepřetržité vyhodnocování, zda nedochází k úniku utajovaných informací. Je skutečností, že k tomu účelu jsou předurčení funkcionáři 8. oddělení, ale bez široké pomoci všech příslušníků štábu by nemohli úkol splnit důsledně.

Především spojovací odbornosti zde mohou sehrát důležitou roli. Při vedení velitelských hovorů na pojítkách musí zabezpečit, aby byly používány správné volací znaky a funkční čísla, hovorové a signální tabulky.

Mnohdy se stává, že náčelníci ve snaze zabezpečit urychlené předávání zpráv přistupují ke zhotovování různých hovorových a signálních tabulek, které jsou v rozporu se základní stanovenou normou a vzorem, vydaným pro tyto prostředky, je-

jich kryptologická hodnota je na nízké úrovni, a tak dochází k jejich snadnému dešifrování. Pro zabezpečení utajení při předávání zpráv je třeba využít utajovačů a ZAS telefonů, kde můžeme předávat jen údaje služebního tajemství, předávání údajů státního tajemství zabezpečuje pouze šifrové spojení.

Některé poznatky potvrzují, že se nesprávně na velitelských stanovištích využívá linkový dispečink, kterým se vysílá informace pro štáb svazku s utajovanými údaji o činnosti raketových útvarů apod. Mnohdy dochází i k přeslechu na telefonních sítích, někdy i vinou umístění neutajovaných telefonů vedle ZAS telefonů apod. Hlasitost dispečinku nebo hlasová intenzita telefonujícího je na takové úrovni, že pokyny a údaje o činnosti štábu jsou slyšitelné do vzdálenosti několika desítek metrů.

Zenijní odbornosti musí kontrolovat maskovací kázeň, pohyb osob v lese, musí jít jen pod úkryty stromů, aby se co nejvíce ztížilo pozorování. Zvláště v noci je třeba dodržovat světelnou kázeň; vyvěšené mapy s bojovou situací a osvětlení, to je zdroj úniku důležitých údajů.

Operační oddělení nebo dozorcí štábu musí kontrolovat, zda styční důstojníci mají při příjezdu a odjezdu zabezpečeny utajované dokumenty, které převážejí. To platí i pro zabezpečení pásky magnetofonu, na které jsou nahrány úkoly a údaje pro činnost útvarů apod.

Největší nešvary bývají při přenášení utajovaných dokumentů v rámci velitelského stanoviště (na doklady, součinnost, při rozmnožování apod.). Často není dodržována zásada, aby tyto dokumenty byly přenášeny v pevných obalech pod zámek nebo pečeti, ev. se nedodržuje zásada odděleného ukládání utajovaných dokumentů od neutajovaných. Tak najdeme např. s novinami a časopisy společně i deník činnosti oddělení, záznamníky zpráv atd.

Jsou známy i případy, kdy ve snaze popularizovat dobré výsledky probíhajícího cvičení dochází k úniku utajovaných informací prostřednictvím nástěnných novin nebo svazkového časopisu. Přitom právě svazkový časopis můžeme využít k propagaci norem utajení. Stačí třeba jen heslovitě: pamatuj, že ne každý se může se vším seznávat. Vyvaruj se především:

- hovorů o úkolech cvičení mimo vyhrazené prostory a na technických neutajovaných spojích,
- psaní poznámek na neevidované volné listy a útržky papíru,
- odhazování kopírovacích papírů ne-

bo zkažených výtisků tam, kde jsou volně přístupné,

- přenášení utajovaných dokumentů jen tak volně bez řádného zabezpečení,

- vyvěšování map nebo utajovaných dokumentů v prostorech, kde nejsou zabezpečena okna proti pozorování nebo tam, kde mohou přijít nepovolané osoby,

- ponechávání utajovaných dokumentů volně ve štábních vozidlech nebo stanech, kde není trvalá přítomnost cvičících; využívej bezpečnostních uzávěrů pro jejich ukládání.

Právě tato výzva vedla k tomu, že vojáci, kteří odebírali vodu a některé potraviny v blízkém městě, upozornili na nemístnou zvědavost dvou občanů. Později v nich byli zjištěni zahraniční turisté, kteří mluvili perfektně česky.

Velitel (náčelník štábu) by měl v průběhu cvičení denně ve spolupráci s orgány VKR a pracovníkem 8. oddělení vyhodnocovat plnění stanovených norem utajení a na základě toho přijímat konkrétní opatření ke zlepšení stavu.

Třetí období, které probíhá v závěru cvičení, bývá mnohdy poznamenáno fyzickou i psychickou únavou a chvatem co nejrychleji přiblížit dobu návratu do posádky. Právě pro tyto skutečnosti je nutné vynaložit velké úsilí ke splnění všech úkolů pro toto období stanovených.

K ukončení cvičení se na stupni svazku vydává rozkaz, kde jsou určeny úkoly pro podřízené útvary i pro vlastní štáb svazku. Součástí tohoto rozkazu jsou i úkoly, které jsou stanoveny pro ochranu utajovaných skutečností. Zde se řeší:

- do kdy skončit kontrolu úplnosti všech utajovaných dokumentů vyvezených a zpracovávaných v průběhu cvičení (zpravidla do dvou hodin po přijetí signálu „konec cvičení“), komu hlásit výsledek kontroly,

- které dokumenty a kam vrátit, kde především o písemnosti vydané řídícími cvičení na počátku a v průběhu cvičení,

- úkoly ke skartaci dokumentů, především koncepty, nadpočetné a nepotřebné výtisky, co skartovat na cvičení a co v posádce, do kdy, komu a jak hlásit splnění,

- které dokumenty připravit k rozboru cvičení, které se převedou do mírové evidence k další potřebě,

- způsob hromadné přepravy utajovaných dokumentů, začlenění vozidla s utajovanými dokumenty v proud, způsob střežení a uložení dokumentace v posádce.

V mnohých případech se vydání rozkazu dělí na část platnou pro útvary a pro vlast-

ní štáb. Při tom se úkoly pro vlastní štáb mohou vydat i na shromáždění k závěru cvičení. Důležité je, aby od všech útvarů, oddělení, skupin i součástí patřících pod štáb svazku bylo podáno hlášení o kontrole a úplnosti utajovaných dokumentů. O tomto se pořizuje písemný záznam s uvedením času hlášení, funkce a jména hlásících. Toto kompletuje náčelník štábu nebo jím určený orgán.

Z praxe znám případ, kdy náčelník štábu jednoho svazu nechal vystoupit účastníky cvičení ze dvou autobusů, připravených k odjezdu do posádky, protože chyběl utajovaný dokument. Po nové prohlídce se našel v jednom oddělení v trezorové skříni štábního vozidla.

Často se projevuje snaha funkcionářů rychle se zbavovat utajovaných dokumentů, které během cvičení obdrželi. Proto je vrací, aniž by si jejich předání nechali potvrdit podpisem přebírajícího. Zvláště se tak děje při kompletaci rozdělovníkových spisů, šifrovek atd.

Pozornost je třeba věnovat i skartaci utajovaných dokumentů ve sběracích, které vydala tajná spisovna z deníku spisů pro cvičení. Je nutné mít na paměti, že skartaci musí stvrdit svým podpisem náčelník tajné spisovny jako jeden z členů skartační komise.

Mnohdy je nutné některou zpracovanou dokumentaci ze cvičení převést do mírové evidence k využití ve velitelské přípravě a k dalšímu vzdělávání velitelského sboru. Podle pokynů velitele (náčelníka) řeší tento úkol náčelník tajné spisovny. V deníku spisů musí být všechny statě konkrétního cvičení uzavřeny buď úplným skartováním všech dokumentů nebo vypsáním rubriky číslo 15 v deníku spisů, kde se uvede, kam byla dokumentace převedena. Zápisy v deníku spisů pro cvičení se přes obě strany podtrhnou a uzavřou podpisem náčelníka tajné spisovny. Při novém cvičení se nadepíše jeho název, časový termín a začne nová evidence.

Součástí každého cvičení je jeho rozbor, který má řídit cvičení. V tomto rozboru bývá zpravidla hodnocena i oblast ochrany utajovaných skutečností. To ovšem nezabraňuje veliteli (náčelníkovi) na svém stupni rozebrat, jak byly v průběhu cvičení plněny základní normy utajení. Zhodnocení by mělo ocenit kladné i osvědčené zkušenosti získané na cvičení. Mělo by se ukázat, jakých nedostatků je nutné v budoucnu se vyvarovat a co jako pozitivní v další práci prosazovat. Je třeba ocenit i ty, kteří vzorně plnili stanovené normy. Na druhé straně poukázat na ty, kteří je narušovali a svou činností vytvářeli podmínky k úniku utajovaných písemností.

Úkoly ochrany utajovaných skutečností při cvičení jsou svým charakterem zvláštní. Uvedl jsem formu činnosti, jak je ověřena v praxi a ve svém souhrnu vytváří optimální podmínky pro dodržování norem utajení v polních podmínkách. Je pochopitelné, že velitel (náčelník) má právo přijmout opatření, které zpřísní způsoby dodržování norem utajení. Rozhodující však je (a na to jsem chtěl poukázat), že i v oblasti ochrany utajovaných skutečností platí: „promyšlená řídicí a organizátorská práce — nejlepší předpoklad pro plnění základních norem utajení a zabránění úniku utajovaných informací“.